

Роль веб-порталу «Архіви України» у забезпеченні комунікаційного каналу з веб-сайтами архівних установ України та зарубіжжя

У статті описано специфіку інформаційного наповнення веб-порталу «Архіви України». З'ясовано його роль як комунікаційного каналу з веб-сайтами архівних установ України та зарубіжжя.

Веб-сайт, веб-портал, комунікація, інформація, контент.

Веб-сайт як новий сучасний вид комунікації перебуває в полі зору науковців із моменту свого виникнення. Цінність веб-сайтів зумовлена комплексністю електронних документів, яка не досягається традиційним виданням. Веб-портал є різновидом веб-сайту, що надає користувачам великий обсяг багатоаспектного контенту, різноманітні інтерактивні сервіси й посилання на інші веб-сайти. Головним завданням створення архівних порталів є надання загальної довідкової інформації про архівні документи і архіви, постійне інформування про архівну діяльність, сприяння пошуку архівних документів і здобуттю архівних послуг, взаємне інформування архівістів і обговорення професійних архівних питань, популяризація архівної справи, формування позитивного іміджу архівів у суспільстві.

Веб-портал Державної архівної служби України «Архіви України» було створено 24 грудня 2000 р. [1]. Провідний сучасний науковець Г. Боряк вважає, що веб-портал «Архіви України» Державної архівної служби України виник у результаті комплексу організаційно-правових заходів, пов'язаних з інформатизацією архівної галузі, і на сьогодні є потужним профільним інформаційним ресурсом, який містить величезний масив різнопланових відомостей про документальну спадщину України [3]. Наразі веб-портал став ефективним інструментом для громадян та організацій не лише в отриманні публічної та суспільно значущої інформації, але й у забезпеченні їхніх потреб в отриманні інформації про склад і зміст документів НАФ. Це сприяло встановленню комунікаційного зв'язку між користувачами такої інформації й архівними установами.

За влучним висловом А. Кисельової, «веб-портал «Архіви України» – це новий вид архівного довідника – комплексний електронний довідник оперативного характеру» [4]. Він має досить широкі можливості:

- він може включати описову (повідомлення, хроніка, огляд тощо);
- бібліографічну та археографічну (каталоги, покажчики, списки, переліки);
- едиційно-текстову (публікація джерел та наукових ресурсів);
- зображувальну (в тому числі й кінофоторесурси) інформацію; бази даних.

Так, веб-портал «Архіви України» надає своїм користувачам доступ до документів Національного архівного фонду України, а також інформаційні послуги у різних формах: надання інформації про склад і зміст документів Національного архівного фонду України; надходження запитів до державних архівів та відправлення відповідей на них; безкоштовне користування електронними ресурсами

У розвідці «Архівна галузь України в умовах глобального інформаційного середовища» А. Сукало зазначає, що перспектива запровадження сучасних технологій в архівній справі визначається сучасним станом державного та світового інформаційного простору, державною політикою щодо стратегічного планування розбудови інформаційного суспільства в Україні та проектами спрямованими на реалізацію процесів інформатизації архівної галузі [5]. Тому вивчення веб-порталу «Архіви України» є нагальною потребою, оскільки сприяє розвитку інформаційного простору.

Метою нашої розвідки є встановлення специфіки інформаційного наповнення веб-порталу «Архіви України» та з'ясування його ролі як комунікаційного каналу з веб-сайтами архівних установ України та зарубіжжя.

Електронні ресурси відіграють важливу роль у здійсненні інформаційно-комунікаційної функції архіву і мають деякі переваги порівняно з традиційними засобами комунікації, а саме:

- формування позитивного образу установи (інформація про її історію, сучасний стан, організаційно-функціональні можливості, науково-технічний потенціал, участь у реалізації різноманітних проектів та ін.);
- цілодобова доступність інформації для користувачам з усього світу;
- оперативне оновлення інформації;
- урахуванням запитів та пропозицій користувачів;
- надання великого обсягу інформації;
- можливість отримання мультимедійної інформації;
- персоналізація інформації, призначеної для певної цільової аудиторії;
- багатоаспектний та швидкий пошук необхідних даних у великих масивах інформації;
- отримання даних про відвідуваність веб-сайту, тобто про його результативність як засобу комунікації.

Рівень організації сайтів різний у багатьох країнах; він залежить від основного призначення довідкової системи, від інформаційного потенціалу держави та підтримки нею архівної галузі, концепцій розвитку сайтів, наявності висококваліфікованих фахівців у цій галузі тощо.

За обсягом інформації інформаційні ресурси архівів прийнято класифікувати за типологічною ознакою: міжнародні, національні, державні, регіональні (обласні), муніципальні (міські), ресурси інших архівних установ, громадських організацій тощо; за змістом – універсальні та тематичні; за характером інформації – первинні, вторинні, змішані.

Усі архівні ресурси, що представлені на веб-сайтах, як правило, структуровані так: пошукові засоби; нормативно-правова база (архівне законодавство); виставки он-лайн; міжнародне співробітництво; конференції та зустрічі; загальна контактна інформація; публікації; довідкова інформація; послуги, які надають установи; генеалогічні дослідження; бази даних та каталоги; зворотний зв'язок із користувачем; питання – відповіді; мовні версії. Також інформаційні ресурси архівних веб-сайтів представлені двома-трьома мовами, переважно – мовою країни, що створила сайт, а також англійською або французькою. Одні веб-сайти надають лише контактну інформацію, інші – крім контактної та довідкової інформації містять нормативно-правову, довідкову інформацію та відомості про міжнародне співробітництво. Деякі веб-сайти додатково надають інформацію про послуги, які пропонують та чи інша установа, зокрема, щодо генеалогічних розшуків. Майже всі веб-сайти мають окремі веб-сторінки під назвою «Карта сайту».

Сьогодні надання онлайн-доступу до архівних і бібліотечних інформаційних ресурсів стає стратегічним напрямом діяльності національних архівів і бібліотек світу. Багато веб-сайтів (Archivia Net, Repositories of Primary Sources, національних архівів Канади, Великобританії, Швеції, Чеської Республіки, Національної архівної служби США, Державної архівної служби Новосибірської області РФ, Системи Державних архівів Латвії, Генеральної дирекції державних архівів Польщі, «Архіви України», «Архіви Росії», «Архіви Білорусі», Державного архіву Російської Федерації, «Архівна справа», Архіву Відкритого Суспільства, Центрального Державного архіву Праги) оприлюднюють у мережі Інтернет бази даних та фондові каталоги. Загалом найбільш потужними є архівні інформаційні ресурси таких країн, як США, Канада, Велика Британія, Австралія. Цікавим і корисним є досвід Польщі, Швеції, Росії, Латвії.

Важливою ланкою в системі архівних установ України є місцеві архівні установи. Через веб-портал «Архіви України» можливий доступ на веб-сайти обласних державних архівів та прирівняного до них архіву Києва. Так, дослідження веб-сайтів обласних архівів, здійснене науковцями Національного авіаційного університету, показало, що електронний науково-довідковий апарат має на своїх веб-сайтах 71% обласних архівів. Він представлений

анотованими електронними каталогами метричних книг. Такі каталоги зафіксовані на сайтах державних архівів Житомирської, Кіровоградської, Рівненської, Одеської, Волинської, Київської, Харківської, Черкаської, Дніпропетровської областей, що складає 41%. Слід зазначити, що усі розміщені на сайтах документи супроводжуються науковим апаратом. Виключення становить опис документів розміщених на сайті Державного архіву Хмельницької області, де не всі електронні документи мають номер фондів і справ, з яких вони були відібрані для оцифрування.

Важливим для користувачів є можливість ознайомитись з документами через електронні путівники. Хоч на жаль, 36% сайтів обласних архівних установ не мають електронних путівників. З 64% сайтів архівів, що їх мають, 29% сайтів містить електронні путівники по окремих фондах. Це стосується державних архівів Запорізької, Одеської, Київської, Львівської областей. Загалом по Україні 71% сайтів з 64% вже вказаних сайтів архівних установ, що містять електронні путівники, представляють у них усі наявні архівні фонди.

Значно спрощують процедуру доступу до архівних фондів електронні анотовані реєстри описів фондів. Моніторинг сайтів показав, що 68% сайтів архівних установ містить реєстри описів значної кількості фондів. З них 40% сайтів, а саме: сайти Державних архівів Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Київської, Чернігівської, Івано-Франківської областей мають анотовані реєстри описів лише по окремим фондам. Зокрема, до здобутків Державного архіву Дніпропетровської області можна віднести анотовані реєстри описів усіх метричних книг та підключення веб-сайту архіву до веб-порталу Дніпропетровської області «Відкрита влада».

Значну роботу проводять архіви з розсекречення документів. Відсоток інформації про такі документи досить значний. 86% сайтів архівних установ містить таку інформацію, з яких електронні анотовані реєстри описів розсекречених документів розміщені на сайтах державних архівів Дніпропетровської, Кіровоградської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Миколаївської областей, що становить 37%. Решта сайтів архівних установ має лише інформацію про такі документи. Важливим етапом дослідження стало встановлення наявності діючих електронних архівів, а по можливості – обсягу оцифрованих документів.

Моніторинг подій показав, що 95% сайтів архівних установ мають електронні виставки документів. Найбільша колекція он-лайн виставок станом на квітень 2014 р. була зафіксована на веб-сайтах Державних архівів Львівської області (52 цифрові виставки), Чернігівської області (34 цифрові виставки), Запорізької області (30 цифрових виставок), Луганської області (27 цифрових виставок). Інші сайти архівних установ в середньому мають від 7 до 15 тематичних он-лайн виставок документів, фотографій, листівок тощо.

Колекції унікальних документів містять сайти Державних архівів Чернігівської та Вінницької областей, що складає 10%; колекції фотодокументів можна віднайти на сайтах Державних архівів Запорізької, Полтавської, Чернігівської областей, що складає 14%; колекцію карт розміщено на сайті Державного архіву Одеської області, що складає 5%. Наукові публікації розміщені лише на 54% сайтах обласних архівних установ. Відповідно 46% сайтів не мають електронних публікацій. Це – Державні архіви Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Харківської, Херсонської областей.

Аналізувалась актуальність інформації, повнота її представлення на сайтах та періодичність оновлення. Зокрема, було встановлено, що найповніше за параметрами: події в державі, закони, нормативно-правові акти, галузеві стандарти, події в архівних установах, ювілейні та пам'ятні дати, персоналії, подають Державні архіви Запорізької, Закарпатської, Полтавської, Тернопільської областей, що становить 22%. Решта сайтів архівних установ (78%) подають інформацію за групами окремих рубрик. Статистика новин виявлена лише на 11% сайтів. Вона присутня на сайтах Державних архівів Сумської та Кіровоградської областей.

Через веб-портал «Архіви України» встановлено комунікаційні канали з міжнародними архівними організаціями та архівними службами, архівами, бібліотеками країн світу, зокрема країн Західної і Східної Європи, Канади і США, Австралії й Японії тощо. Веб-сайти і веб-портали названих країн демонструють чималий практичний досвід організації роботи, наданні великих інтерактивних можливостей, у цих сайтах складна структура, вони значною мірою орієнтуються на діалог з користувачем. Наприклад, на сайті Міжнародної ради архівів (МРА) можна не тільки докладно ознайомитися з діяльністю цієї організації, але й узяти участь у розробленні проектів із різних напрямів архівної справи.

Щодо найбільш популярних зарубіжних архівних інтернет-ресурсів, то за структуруванням та функціонуванням сайтів цих установ чітко вирізняється сайт Національного архіву Великобританії – UK – National Archives, який дає можливість отримати доступ до безлічі архівних баз даних Великобританії (наприклад, Access to Archives (доступ до архівів), The Catalogue (каталог), Census records (результати переписів населення), Documents Online (документи Online), Hospital Records Database (база даних медичної документації) тощо. Окрім баз даних тут розміщено віртуальні виставки.

National Archives of Canada – Національний архів Канади входить до числа світових лідерів у сфері представлення архівних ресурсів в Інтернеті. Потужна інтегрована онлайн система «ArchiviaNet» Національного архіву Канади надає доступ до більш, ніж 10 спеціальних (тематичних і регіональних) баз. Це великий сайт із складною структурою, який було створено ще 1995 року. Назвемо лише деякі з розділів, доступних користувачеві:

«Про Національний архів» – тут представлено інформацію про керівника архівної служби Канади, історичну довідку про архів, склад його фондів, контактну інформацію;

Пошукова система «Архівна мережа (Archivianet)» – дозволяє вести пошук у 13 базах даних архіву, в результаті якого користувач отримує опис архівного документа, а при роботі з базами даних «Солдати Першої світової війни – канадський експедиційний корпус», «Фотографії», «Живопис і карикатура» можливо і отримання зображення документа (будь-який користувач сайту має можливість оцінити ефективність роботи Archivianet, заповнивши представлену тут відповідну анкету);

«Публікації» – знайомить з електронними публікаціями наукових праць канадських архівістів і окремих статей із «Журналу Національного архіву Канади», а також з анотаціями до баз даних, архівом, що випускається, на CD-ROM;

«Виставки» – містить інформацію про виставки, які проводить архів, а також список віртуальних експозицій, доступних на самому сайті. National Archives and Record's Administration (NARA) (Washington) – сайт архівної служби США.

На сайті доступні такі розділи:

«Ласкаво просимо в NARA», де представлена інформація про історію, цілі та завдання NARA; «Контактна інформація»; «Новини архівної служби»; «Новини сайту»; «Кімната дослідника» – тут розміщено інформацію, необхідну для пошуку в базах даних NARA, доступних через Інтернет; «Віртуальний виставковий зал», де представлені електронні копії таких документів як «Декларація незалежності», «Конституція США», «Біль про права» та ін. (мал.4); «Архіви і збереження джерел» - містить матеріали із забезпечення збереження архівних документів: «Питання і коментарі до керівництва NARA». Також на сайті відкрито доступ до декількох мережевих баз даних.

Паралельно під егідою Бібліотеки Конгресу США функціонує система «NUCMC» (Національний збірний каталог рукописних зібрань). У 29 томах, опублікованих протягом 1959–1993 рр., представлено опис більше ніж 72 тис. колекцій із 1 400 зібрань. Від 1986 р. каталог існує у вигляді бази даних, доступної через мережу Інтернет.

Одним із найбільш рейтингових за багатьма показниками може вважатися сайт Національного архіву Австралії. Унікальність австралійської системи полягає в тому, що в ній представлено колосальний обсяг документної інформації. Каталог Національного архіву Австралії містить описи 80 тис. колекцій (series), а також інформацію про 9 тис.

фондоутворювачів і власників зібрань. Користувачеві надається пошук з візуальними можливостями, що дозволяє шукати і замовляти фотодокументи. Є можливість проконсультуватися зі спеціалістами архіву, написавши їм електронного листа.

Загальногалузевий портал «Архіви Росії» доступний з 30 січня 2001 р. містить детальну інформацію про Росархів і його поточну діяльність; про чотирнадцять федеральних архівів, які безпосередньо йому підпорядковані (у них сконцентрована найбільш коштовна частина Архівного фонду Російської Федерації); перманентно оновлювану контактну інформацію про всі органи управління архівною справою і про державні архіви (більше ніж 200 організацій) у 89 суб'єктах РФ; детальну інформацію про архівні установи 10 суб'єктів РФ, у тому числі архіви міста Москви. Відвідувачі порталу можуть регулярно отримувати новини архівної галузі електронною поштою, залишати свої побажання і питання в Гостьовій книзі сайту або посилати їх безпосередньо до Служби підтримки сайту. Портал «Архіви Росії» є типовим прикладом тематичного порталу, потрапивши на який користувач може отримати майже всю необхідну йому інформацію цієї галузі.

Серед архівів близького зарубіжжя не можна обійти увагою Російський державний архів науково-технічної документації (РДАНТД), який має власний сайт і має вагомий досвід і здобутки в поширенні архівної справи до мережі. Сайт вирізняється своїм дизайном та схемою компоновки матеріалу для полегшення пошуку інформації, оперативного поповнення та реорганізації розділів. І найголовніше, на сайті викладено документи та їх комплекси.

Через веб-портал «Архіви України» можливий доступ до архівних сайтів України та зарубіжжя, переважно зі зворотнім зв'язком. Проведений аналіз веб-порталу «Архіви України» Державної архівної служби України було виконано за різними критеріями: видимість порталу пошуковими критеріями; швидкість завантаження; зручність користування порталом; текстове оформлення; наявність інтерактивних можливостей; частота поновлення інформації; ступінь інформативності; мови, на яких доступний погляд порталу. З'ясовано, що веб-портал «Архіви України» Державної архівної служби України досить зручний у користуванні, на головній сторінці розміщена інформація про статус, загальну структуру веб-порталу, логотип Державної архівної служби України, представлено меню, пунктами якого є назви основних розділів. В центрі головної сторінки розміщено новини та анонси архівної галузі. Функціонує «Карта сайту», що суттєво полегшує орієнтування користувача в масивах інформації.

Текстове оформлення веб-порталу хороше, подано марковані списки, виділені заголовки та підзаголовки, достатній обсяг інформації на сторінці для зручної роботи. Однак розмір шрифтів замалий, довга робота на порталі утомлює очі. Мови, на яких доступна інформація на веб-порталі «Архіви України», – українська, російська, англійська.

На веб-порталі «Архіви України» в рубриці «Звернення громадян» в інтернет-приймальні Державної архівної служби України є можливість звернутися з приводу проблем, що цікавлять або викликають занепокоєння. Кваліфіковані фахівці Державної архівної служби, а в разі потреби - працівники конкретного державного архіву нададуть допомогу, порадять, уважно розглянуть звернення. Будь-яка інформація буде взята до відома. Подані електронні адреси та контакти працівників.

Наявна електронна анкета, в якій потрібно вказати своє прізвище, імя, по-батькові, електронну адресу, підприємство, посаду, контактний телефон, обрати відділ, такі як:

- відділ міжнародного співробітництва;
- відділ використання інформації;
- відділ формування Національного архівного фонду;
- відділ кадрового забезпечення;
- відділ організаційно-аналітичної роботи.

Обрати тип повідомлення:

- пропозиція;
- повідомлення;

- зауваження;
- питання-звернення.

Майже половина веб-сайтів обласних державних архівів мають розділ «Звернення громадян», у якому користувачі мають змогу в режимі on-line звернутися із будь-яким запитанням, отримати необхідну інформацію, поспілкуватися з працівниками. Цей розділ у діяльності архівів в електронному середовищі має особливе значення завдяки прямому on-line взаємозв'язку і взаємодії із реципієнтами, своїй оперативності та мобільності.

Визначено, що у порівнянні з західноєвропейськими архівами і міжнародними архівними організаціями, що мають чималий практичний досвід, надають великі інтерактивні можливості та значною мірою орієнтуються на діалог з користувачем, основним недоліком у функціонуванні веб-порталу «Архіви України» є недостатній розвиток інтерактивних послуг. Наявність можливостей на веб-порталі проводити форуми, обговорення актуальних питань з громадянами, надання оперативних відповідей на поставлені питання громадянам, можливість електронної підписки на архівні новини – наразі розробляється.

Вважаємо, що перспективним для веб-порталу «Архіви України» може бути розширення діалогу з користувачами. Потрібно розробити сторінки «Типові запитання», «Сторінка користувача», «Форум» тощо. Доведено, що відкритий доступ до архівної спадщини України – це сучасна практика наукової комунікації. Архіви і наукові бібліотеки України є закладами постійного зберігання друкованої та рукописної спадщини попередніх поколінь, зручним для поглиблення знань.

Веб-портал Державної архівної служби України «Архіви України» – це сучасним засіб доступу до національної документальної спадщини України. Проаналізовано інформаційний контент та структуру веб-порталу «Архіви України» Державної архівної служби України. Так, наповнення веб-порталу «Архіви України» не містить зайвих відомостей та недоречних повторів інформації. За останні роки веб-портал Державної архівної служби України «Архів України» перетворився на потужний, інформативний та постійно оновлювальний портал, що інтегрував інформаційні ресурси державних архівів України. Станом на 2015 р. на веб-порталі «Архіви України» функціонує 35 тематичних рубрик у межах верхнього горизонтального та лівого і правого вертикального меню. В умовах зростання попиту на інформацію документів державних архівів зростає кількість відвідувачів сайту.

Отже, функціонування веб-порталу «Архіви України» в мережі Інтернет є доцільним і потребує свого подальшого розвитку й удосконалення. Доступ до інформації відкритий, що є вагомим внеском у формування інформаційного простору людства.

The article describes the peculiarities of the informational content of the webportal "Archives of Ukraine". Clarified its role as communication link to websites of archival institutions of Ukraine and abroad.

Keywords: website, webportal, communication, information, content.

В статье описана специфика информационного наполнения веб-портала «Архивы Украины». Установлена его роль в качестве коммуникационного канала с веб-сайтами архивных учреждений Украины и зарубежья.

Ключевые слова: веб-сайт, веб-портал, коммуникация, информация, контент.

1. Про створення Web-сайту Державного комітету архівів України [Електронний ресурс] : Наказ Державного Комітету архівів України з основної діяльності та з особового складу від 20 вересня 2000 р. № 53 // Архіви України: офіц. веб-сайт Держ. ком. архівів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/. – Загол. з екрана.

2. Про супровід галузевого веб-порталу «Архіви України» та власних веб-сайтів СФД, державних архівних установ : Рішення колегії від 23 грудня 2014 р.

№ 9/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Law base/SCAU/2012_191.pdf. – Загол. з екрана.

3. Боряк Г. В. Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів / Г.В. Боряк // *Архіви України*. – 2002. –№ 4–6. – С.141–169.

4. Кисельова А. А. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі : види, доступ, перспективи: автореф. дис. на здобуття наук. ступня канд. іст. наук: спец. 07.00.10 «Документознавство, архівознавство» [Текст] / А. А. Кисельова. – К., 2005. – 19 с.

5. Сукало А. М. Архівна галузь України в умовах глобального інформаційного середовища / А. М. Сукало // *Рукописна та книжкова спадщина: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів* / Відповід. ред. Л. А. Дубровіна. – К., 2004. – Вип. 9. – С. 203–217.